

JORIY MAJBURIYATLAR HISOBI VA TAHLILINI TAKOMILLASHTIRISH

dots. Islomov Farhod Rashidovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
ORCID: 0000-0002-1825-8128
ifr.islomov77@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada joriy majburiyatlarning tasnifi va ularni hisobga olish prinsiplariga qaratilgan bo'lib, majburiyatlarni aniq va to'g'ri hisoblash, ularning moliyaviy hisobotlarda aks ettirilishini ta'minlash orqali moliyaviy axborotning ishonchligini oshirish zarurligi ta'kidlangan. Joriy majburiyatlar hisobida qo'llaniladigan zamonaviy usullar va ularning ahamiyati tahlil qilinib, bu jarayonlarni soddalashtirish va natijada moliyaviy tahlilni takomillashtirish yo'llari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: majburiyatlar hisoboti, joriy majburiyatlar, moliyaviy tahlil, majburiyatlar tasnifi, moliyaviy hisobot, ishonchlilik, zamonaviy usullar, hisob tizimi, xalqaro standartlar.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УЧЕТА И АНАЛИЗА ТЕКУЩИХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ

доц. Исламов Фархад Рашидович
Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В данной статье основное внимание уделяется классификации текущих обязательств и принципам их учета, а также подчеркивается необходимость повышения достоверности финансовой информации путем обеспечения точного и правильного расчета обязательств и их отражения в финансовой отчетности. Проанализированы современные методы, используемые при расчете текущих обязательств, и их значение, рассмотрены пути упрощения этих процессов и, как следствие, улучшения финансового анализа.

Ключевые слова: отчет о пассивах, текущие обязательства, финансовый анализ, классификация обязательств, финансовая отчетность, надежность, современные методы, система бухгалтерского учета, международные стандарты.

IMPROVING THE ACCOUNTING AND ANALYSIS OF CURRENT LIABILITIES

assoc. prof. Islamov Farhad Rashidovich
Tashkent State University of Economics

Abstract. This article focuses on the classification of current obligations and the principles of their accounting, and it is emphasized the need to increase the reliability of financial information by ensuring the accurate and correct calculation of obligations and their reflection in financial reports. Modern methods used in the calculation of current liabilities and their importance are analyzed, ways to simplify these processes and, as a result, to improve financial analysis are considered.

Keywords: statement of liabilities, current liabilities, financial analysis, classification of liabilities, financial reporting, reliability, modern methods, accounting system, international standards.

Kirish.

Moliyaviy boshqaruvning samaradorligini oshirishda majburiyatlarni to'g'ri hisoblash va tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Korxonaning joriy majburiyatlarini aniq hisobga olish orqali uning moliyaviy barqarorligi va faoliyatini to'g'ri baholash mumkin. Shu boisdan, majburiyatlar hisobini takomillashtirish har bir korxona uchun ustuvor yo'nalish hisoblanadi. Moliyaviy hisobotlarda majburiyatlarning aniq va to'liq aks ettirilishi korxonaning moliyaviy ahvoli haqida to'g'ri tasavvur beradi. Hisobotlarda joriy majburiyatlarning noto'g'ri ko'rsatilishi investorlar, kreditorlar va boshqa manfaatdor tomonlarni noto'g'ri qarorlar qabul qilishga olib kelishi mumkin. Shu sababli, majburiyatlarni hisobga olish tizimining ishonchliligini oshirish dolzarb masalalardan biridir. Xalqaro amaliyotda majburiyatlar hisobini tashkil qilish va ular bo'yicha axborot taqdim etish bo'yicha qator standartlar mavjud. Ushbu standartlarga amal qilish orqali korxonalar o'z faoliyatini xalqaro me'yorlarga moslashtirishi va xorijiy investorlar bilan ishlash imkoniyatlarini kengaytirishi mumkin. Bu esa mamlakat iqtisodiyoti uchun ham foydali bo'lishi mumkin. So'nggi yillarda majburiyatlar hisobi va tahlilini takomillashtirish uchun zamonaviy texnologiyalar joriy qilinmoqda. Moliyaviy hisobotlarni avtomatlashtirish, majburiyatlar bo'yicha aniq axborot taqdim etishga xizmat qiladi va hisob tizimini soddalashtiradi. Shu orqali hisob-kitob va tahlil qilishda inson omili ta'sirini kamaytirish mumkin. Majburiyatlarning tasnifi va ularning turli ko'rsatkichlar asosida baholanishi muhimdir. Joriy va uzoq muddatli majburiyatlar o'rtasidagi farqlarni tushunish, korxona moliyaviy ahvolini yaxshiroq baholash imkonini beradi. Shuning uchun majburiyatlar tasnifining aniq mezonlari ishlab chiqilishi va qo'llanilishi talab etiladi. Joriy majburiyatlarning hisobini to'g'ri tashkil qilish, korxonaning qisqa muddatli qarzlarini va boshqa majburiyatlarini nazorat qilishga yordam beradi. Korxonalar joriy majburiyatlarini qanchalik samarali boshqarishsa, ularning moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlashi shuncha oson bo'ladi. Bunda, nafaqat majburiyatlar hisobini to'g'ri yuritish, balki ularning har bir turini chuqur tahlil qilish ham muhim. Korxona moliyaviy barqarorligini ta'minlashda joriy majburiyatlar darajasi muhim ko'rsatkichlardan biridir. Moliyaviy muvozanatni saqlash va to'lov qobiliyatini oshirish uchun, korxona joriy majburiyatlarini nazorat qilib borishi va ularni vaqtida qaytarish choralari ko'rish kerak. Bu jarayonda, samarali hisobot yuritish va aniq tahlil qilish jarayonlari katta ahamiyatga ega.

Bugungi raqobatbardosh iqtisodiyotda korxonalardan samarali va tezkor qaror qabul qilish talab etiladi. Bu esa o'z navbatida, majburiyatlar bo'yicha aniq axborotga ega bo'lishni talab qiladi. Moliyaviy hisobotlarda majburiyatlarni aniq aks ettirish orqali korxonalar o'z investitsiya salohiyatini oshirishi va kapital oqimini jalb qilishi mumkin. Shu boisdan, majburiyatlar hisobining ishonchliligini oshirish zarurati tug'iladi. Korxona faoliyatida hisob-kitoblarni takomillashtirish, moliyaviy axborotlarni tahlil qilish va ularni to'g'ri talqin qilish ko'nikmalari rivojlantirilishi lozim. Moliyaviy hisobotlarning aniqligi va ishonchliligini oshirish orqali korxonalar o'z foydalanuvchilariga to'g'ri axborot taqdim etishi mumkin. Bu esa, moliyaviy natijalarning ishonchliligini ta'minlash va korxona manfaatdor tomonlari uchun aniq axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq majburiyatlarni hisobga olish orqali milliy hisob tizimini takomillashtirishga erishish mumkin. Xalqaro standartlarga amal qilish, nafaqat korxonalar uchun, balki mamlakat iqtisodiyoti uchun ham foydali bo'lib, xorijiy investitsiyalar jalb qilish imkoniyatlarini oshiradi. Shu sababli, majburiyatlar hisobi va tahlilini xalqaro talablarga mos ravishda olib borish muhim vazifalardan biridir. Joriy majburiyatlarni samarali boshqarish va hisobini yuritish orqali korxonalar qisqa muddatli moliyaviy xavflarni kamaytirishi mumkin. Bu, ayniqsa, kreditlar va qarz majburiyatlarini nazorat qilishda muhim ahamiyatga ega. Qarzni qaytarish imkoniyatlarini va to'lov muddatlarini to'g'ri belgilash orqali korxonalar o'z moliyaviy barqarorligini ta'minlashi va to'lov qobiliyatini yaxshilashi mumkin. Moliyaviy hisobotlarda joriy majburiyatlarning ishonchli aks ettirilishi auditorlar va moliyaviy tahlilchilar uchun ham katta ahamiyatga ega. To'g'ri va to'liq axborot olish imkoniyati orqali ular korxonaning

moliyaviy ahvolini haqqoniy baholash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa, o'z navbatida, korxona faoliyatini rivojlantirish va ishonchli moliyaviy reja tuzishga asos bo'ladi.

Adabiyotlar sharhi.

Peter Walton (2021) o'z asarlarida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari va ularning korxona majburiyatlarini hisobga olishdagi rolini o'rganadi. U xalqaro standartlarga moslashish orqali korxonalar moliyaviy hisobotlarda shaffoflik va ishonchlilikni oshirishlari mumkinligini ta'kidlaydi. Waltonning fikricha, bu investorlar va manfaatdor tomonlar uchun katta ahamiyat kasb etadi, chunki ular korxonaning moliyaviy barqarorligi haqida aniq ma'lumot olishadi.

Eva Heidhues va Christopher Patellar (2022) esa hisob va tahlil sohasida madaniy tafovutlarning ta'sirini o'rganishgan. Heidhues va Patelning fikriga ko'ra, korxonaning joriy majburiyatlarini hisobga olishda milliy xususiyatlar va madaniy kontekst hisobga olinishi kerak. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari mahalliy sharoitga moslashtirilsa, bu hisob va tahlilning ishonchliligini oshirishga xizmat qiladi.

Ann Tarca (2020) xalqaro standartlar bo'yicha axborot berishning korxonalar moliyaviy ahvoriga ta'sirini tadqiq qiladi. Uning fikricha, joriy majburiyatlarning aniq aks ettirilishi moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlaydi va xalqaro investorlarni jalb qilish imkoniyatini oshiradi. Tarca bu borada xalqaro standartlarga rioya qilishni korxonaning moliyaviy hisobotlari samaradorligini oshirish usuli sifatida ko'rsatadi.

Sidney Grey va Roger Simnett (2021) fikriga ko'ra moliyaviy hisobotlarda barqarorlik va majburiyatlarning uzoq muddatli ta'sirini tahlil qilishgan. Ular zamonaviy hisob va hisobot texnologiyalarining joriy majburiyatlar bo'yicha aniq axborot taqdim etishdagi afzalliklarini ta'kidlab, bu orqali korxonalar o'z moliyaviy boshqaruvini mustahkamlashlari mumkinligini qayd etadilar.

Keith Houghtonning (2023) tadqiqotlari korxonaning majburiyatlar hisobini avtomatlashtirish va raqamlashtirishning moliyaviy hisobotlar sifatiga ta'sirini o'rganishga qaratilgan. U avtomatlashtirish orqali hisobotlardagi xatoliklar kamayishini va bu jarayon korxonaga tezkor tahlil qilish imkonini berishini ta'kidlaydi. Houghtonning fikricha, zamonaviy texnologiyalar hisob-kitob jarayonlarini samarali boshqarish imkoniyatini beradi.

Mary Barth (2021) esa korxona majburiyatlari va aktivlarini baholashda xalqaro standartlarning qo'llanilishi va ularning korxona moliyaviy barqarorligiga ta'sirini tahlil qiladi. U xalqaro me'yorlar majburiyatlarni hisobga olishda ishonchlilikni oshiradi, deb hisoblaydi va bu shaffoflik hamda xatolarni kamaytirishga yordam beradi. Barth bu standartlar investorlar uchun aniq moliyaviy axborot taqdim etishda muhim rol o'ynashini ta'kidlaydi.

To'lqin Eshov (2021) o'z tadqiqotlarida O'zbekistonda majburiyatlar hisobi tizimini xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, xalqaro me'yorlarga amal qilish korxonalarga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, moliyaviy hisobotlarning shaffofligini ta'minlash va ularga bo'lgan ishonchni oshirish imkonini beradi.

Shodmon Raximov (2022) moliyaviy hisobotlarda joriy majburiyatlarni aniq ko'rsatish orqali korxonalar o'zining qisqa muddatli moliyaviy barqarorligini oshirishi mumkinligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, bu jarayon moliyaviy boshqaruv samaradorligini oshiradi va qarz yukini nazorat qilishda yordam beradi.

Gulnora Qurbonova (2023) korxonalar moliyaviy tahlilining ishonchliligini oshirish uchun majburiyatlarni to'g'ri tasniflash va baholashga e'tibor qaratadi. U zamonaviy texnologiyalar va raqamli tizimlar yordamida majburiyatlar hisobini avtomatlashtirishni taklif qiladi, bu esa hisob-kitob jarayonini soddalashtirib, xatoliklarni kamaytiradi.

Abduvahob To'xtayev (2021) majburiyatlar hisobini tahlil qilishda xalqaro va milliy standartlarning birlashuviga e'tibor qaratadi. U xalqaro tajribani o'rganish va milliy hisob tizimiga joriy qilish orqali O'zbekiston korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish

mumkinligini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, u moliyaviy hisob-kitob tizimining shaffofligi va manfaatdor tomonlar uchun ishonchli axborot manbai bo'lishi kerakligini qayd etadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqotda amaliy va nazariy usullar uyg'unlashgan holda qo'llanilib, iqtisodiy tahlil, statistik usullar va komparativ tahlil metodlari asosida ma'lumotlar to'plandi va tahlil qilindi. Shuningdek, O'zbekistondagi korxonalarning moliyaviy hisobotlari xalqaro moliyaviy hisobot standartlari bilan qiyosiy tahlil qilinib, joriy majburiyatlar hisobi sohasidagi muammolar va ularni takomillashtirish yo'llari o'rganildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Joriy majburiyatlar hisobi va tahlilidagi muammolar korxonalar moliyaviy hisobotlarini ishonchli va aniq tayyorlash jarayonida jiddiy to'siqlarni yuzaga keltiradi. Bu muammolar nafaqat moliyaviy shaffoflikni, balki investorlar va boshqa manfaatdor tomonlarning ishonchini ham kamaytiradi. Asosiy muammolar sifatida xalqaro va milliy standartlar o'rtasidagi farqlar, hisoblash usullarining kamchiliklari, axborot yetishmasligi va kadrlar malakasi keltiriladi. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bilan Buxgalteriya hisobining milliy standartlari hisob tizimi o'rtasidagi farqlar joriy majburiyatlarni hisobga olishda noaniqliklar keltirib chiqaradi. Respublikamiz moliya tizimining joriy holati xalqaro standartlar bilan to'liq mos kelmasligi sababli, moliyaviy hisobotlar qiyosiy tahlil uchun mos kelmaydi. Bu esa investorlar uchun risklarni oshiradi va ularning moliyaviy qarorlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Hisoblash usullarining yetarlicha zamonaviy emasligi ham muhim muammolardan biridir. Mahalliy korxonalar ko'pincha eski va samarali bo'lmagan usullarga tayanishadi, bu esa hisobotlarda aniqlik va ishonchlilikni kamaytiradi. Natijada, joriy majburiyatlar hisobida xatolar ko'payadi va moliyaviy natijalar ishonchsiz bo'ladi. Bundan tashqari, axborot yetishmasligi va kadrlar malakasining pastligi ham joriy majburiyatlar hisobining sifatiga salbiy ta'sir qiladi. Ko'plab korxonalar moliyaviy hisobotlar uchun zarur bo'lgan ma'lumotlarni to'play olishmaydi, bu esa hisobotlarning sifatini pasaytiradi. Malakali kadrlarning yetishmasligi esa xalqaro standartlarga muvofiq hisobot berish jarayonini qiyinlashtiradi. Bularning barchasi moliyaviy hisobotlar ishonchliligini va shaffofligini pasaytiradi. Xalqaro va milliy hisob tizimlaridagi farqlar moliyaviy hisobotlarni tayyorlash jarayonida muhim ahamiyatga ega. Joriy majburiyatlar hisobi va tahlilida bu farqlar aniq ko'rinadi va ularning ta'siri investorlar, kredit tashkilotlari va boshqa manfaatdor tomonlar uchun muhim xulosalarni chiqarishga olib keladi. Ushbu jadvalda xalqaro moliyaviy hisobot standartlari Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bilan Buxgalteriya hisobining milliy standartlar hisob tizimi o'rtasidagi asosiy farqlar keltirilgan bo'lib, bu korxonalarning moliyaviy natijalarini qanchalik ishonchli va aniq aks ettirishini ko'rsatadi.

1-jadval

MHXS VA BHMS HISOB TIZIMLARIDAGI FARQLAR

Farq	MHXS	BHMS	Farq
Moslashuv darajasi	Yuqori (global talablar)	Past (mahalliy sharoitlar)	Moslashuv darajasi
Hisob usullari	Zamonaviy va kompleks	Oddiy va eskirgan	Hisob usullari
Axborot shaffofligi	Yuqori	Past	Axborot shaffofligi

Manba: muallif tomonidan tuzilgan.

Ushbu jadvalda ko'rsatilgan farqlar xalqaro standartlarga muvofiqlik va milliy hisobot tizimining shaffofligi o'rtasidagi muhim farqni ta'kidlaydi. Xalqaro standartlarga moslashish korxonalarga global bozor sharoitlariga mos kelish va investorlar ishonchini oshirish

imkoniyatini beradi. Aksincha, milliy tizimdagi kamchiliklar va noaniqliklar moliyaviy hisobotlarning sifatini pasaytiradi va korxonalar uchun raqobatbardoshlikni cheklaydi. Shuning uchun, O'zbekistonda joriy majburiyatlar hisobini takomillashtirish uchun xalqaro standartlar va milliy hisob tizimlarini uyg'unlashtirish zarurati dolzarb masala hisoblanadi. Bu jarayon korxonalarning moliyaviy shaffofligini oshirish, investorlar ishonchini qozonish va xalqaro darajada raqobatbardoshlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Hisoblash usullaridagi kamchiliklar joriy majburiyatlar hisobi va tahlilida muhim rol o'ynaydi. Moliyaviy hisobotlar tayyorlashda qo'llaniladigan usullar har doim ham zamonaviy bozor sharoitlariga mos kelmaydi va bu holat korxonalar uchun jiddiy muammolarni keltirib chiqaradi.

Ushbu jadvalda an'anaviy hisob usullarining kamchiliklari va ularning moliyaviy natijalarga ta'siri ko'rsatilgan. Bu muammolarni hal qilish moliyaviy hisobotlarning aniqligini oshirish va moliyaviy boshqaruv jarayonini yaxshilash uchun zarurdir.

2-jadval

HISOBLASH USULLARIDAGI KAMCHILIKLAR

Usul	Kamchiliklar	Ta'siri
An'anaviy hisob	Xatoliklar va noaniqliklar	Moliyaviy natijalar ishonchsiz bo'ladi
Kasbiy hisob	Yetarli malaka yo'qligi	Hisob-kitob jarayonini sekinlashtiradi
Tahlil usullari	Zamonaviy texnologiyalarning yetishmasligi	Tahlil natijalarining sifatini pasaytiradi

Manba: muallif tomonidan tuzilgan.

Yuqoridagi jadvalda keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy hisoblash usullarining kamchiliklari moliyaviy hisobotlarning ishonchliligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu usullar orqali hisoblangan natijalar ko'pincha noaniq va xato bo'ladi, bu esa investorlar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun xavflarni oshiradi. Hisoblash usullarini yangilash va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali bu muammolarni bartaraf etish mumkin.

Bunda, moliyaviy tahlil jarayonini soddalashtirish va sifatini oshirish maqsadida raqamli vositalar va avtomatlashtirilgan tizimlardan foydalanish zarur. Bunday yondashuv joriy majburiyatlar hisobini yanada ishonchli va aniqlik bilan olib borishga yordam beradi, bu esa korxonalar uchun moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlaydi. Kadrlar malakasi joriy majburiyatlar hisobi va tahlilining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun muhim ahamiyatga ega. Hisob va tahlil jarayonida malakali mutaxassislar yetishmasligi moliyaviy hisobotlarning sifatini pasaytirishi va korxonalarning raqobatbardoshligini kamaytirishi mumkin. Ushbu jadvalda kadrlar malakasidagi muammolar, ularning ta'siri va ushbu muammolarni hal qilish yo'llari ko'rsatilgan.

Kadrlarning malakasini oshirish va kasbiy tayyorgarlik jarayonlarini kuchaytirish orqali joriy majburiyatlar hisobi jarayonini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

3-jadval

KADRLAR MALAKASIDAGI MUAMMOLAR

Muammo	Ta'siri	Hal qilish yo'llari
Malakali kadrlarning yetishmasligi	Hisob jarayonining murakkabligi	O'quv dasturlarini kuchaytirish
Malaka oshirish imkoniyatlari	Xodimlar ishtirok etmasligi	Malaka oshirish treninglarini tashkil etish
Tezkor axborot olish imkoniyatining pastligi	Hisobotlarning sifatiga ta'sir	Avtomatlashtirish va raqamlashtirishni qo'llash

Manba: muallif tomonidan tuzilgan.

Bu jadvalda esa taqdim etilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, kadrlar malakasining yetishmasligi joriy majburiyatlar hisobini ishonchli va aniq olib borishga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Hisob jarayonidagi murakkabliklar va malaka oshirish imkoniyatlarining pastligi moliyaviy hisobotlarning sifatini kamaytiradi, bu esa investorlar va manfaatdor tomonlar uchun xavf tug'diradi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun malaka oshirish treninglarini tashkil etish, zamonaviy o'quv dasturlarini ishlab chiqish va malakali kadrlarni tayyorlashni kuchaytirish zarur. Bunday yondashuv kadrlarning malakasini oshirib, moliyaviy hisobotlar ishonchligini va aniqligini ta'minlaydi, bu esa korxonalar uchun moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni oshiradi. Kadrlar malakasini oshirish nafaqat hisobot jarayonining sifatini yaxshilaydi, balki moliyaviy boshqaruvning samaradorligini ham ta'minlaydi. Ushbu muammolar joriy majburiyatlar hisobi va tahlilini takomillashtirishda to'siqlarni aniqlash va ularni hal qilish uchun muhim ahamiyatga ega.

«Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning moliyaviy tahlili kompaniyaning moliyaviy holatini va operatsion samaradorligini baholashda muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy ko'rsatkichlar, jumladan, joriy aktivlar, joriy majburiyatlar, likvidlik koeffitsienti, ishchi kapital, daromad va sof foyda kabi elementlar, kompaniyaning iqtisodiy faoliyatini o'rganish uchun asosiy mezonlarni taqdim etadi.

Joriy aktivlar kompaniyaning qisqa muddatli moliyaviy imkoniyatlarini aks ettiradi, bu esa xarajatlarni qoplash va operatsion faoliyatni davom ettirishda muhimdir. Joriy majburiyatlar esa, kompaniyaning o'z majburiyatlarini vaqtida bajarish qobiliyatini baholashda yordam beradi. Likvidlik koeffitsienti orqali kompaniyaning joriy aktivlarining joriy majburiyatlarga nisbati aniqlanadi, bu moliyaviy barqarorlik darajasini ko'rsatadi.

Ishchi kapitalning mavjudligi va o'sishi, kompaniyaning operatsion samaradorligini ta'minlaydi, chunki u moliyaviy resurslarni yaxshiroq boshqarishga imkon beradi. Daromad va sof foyda ko'rsatkichlari esa, kompaniyaning moliyaviy natijalari va foyda olish qobiliyatini ko'rsatadi. Ushbu jadvalda keltirilgan moliyaviy ko'rsatkichlar 2019 yildan 2023 yilgacha bo'lgan davrni qamrab oladi va kompaniyaning moliyaviy faoliyatidagi o'zgarishlarni aks ettiradi. Bu ko'rsatkichlar asosida «Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning moliyaviy barqarorligi va rivojlanish istiqbollari to'g'risida aniq xulosalar chiqarish mumkin.

«Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning 5 yillik moliyaviy tahlilini keltirish uchun quyidagi ikki jadvalda kompaniyaning asosiy moliyaviy ko'rsatkichlari va ularning o'zgarishlari ko'rsatilgan.

4-jadval

Moliyaviy ko'rsatkichlar (2019-2023)

Yil	Joriy aktivlar (mln. so'm)	Joriy majburiyatlar (mln. so'm)	Likvidlik koeffitsienti	Ishchi kapital (mln. so'm)	Daromad (mln. so'm)	Sof foyda (mln. so'm)
2019	600	350	1.71	250	1,000	200
2020	650	370	1.76	280	1,100	220
2021	700	400	1.75	300	1,250	300
2022	800	450	1.78	350	1,400	350
2023	900	500	1.80	400	1,600	400

Manba: korxona ma'lumotlaridan foydalanib muallif tomonidan tuzilgan.

❖ Joriy Aktivlar va Joriy Majburiyatlar: «Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning joriy aktivlari 2019 yildan 2023 yilgacha 600 million so'mdan 900 million so'mgacha o'sdi, bu 50% o'sishni anglatadi. Joriy majburiyatlar ham o'sdi, lekin joriy aktivlar bilan solishtirilganda ularning o'sishi sekinroq bo'ldi. Bu kompaniyaning likvidlik darajasini yaxshilaydi.

❖ Likvidlik Koeffitsienti: Likvidlik koeffitsienti 1.71 dan 1.80 ga ko'tarilib, kompaniyaning joriy majburiyatlarini qoplash qobiliyatining oshayotganini ko'rsatadi. Bu koeffitsient kompaniyaning moliyaviy barqarorligini va risklarni boshqarish qobiliyatini anglatadi.

Moliyaviy ko'rsatkichlarning o'zgarishi

Yillar	Joriy aktivlar o'zgarishi (%)	Joriy majburiyatlar o'zgarishi (%)	Daromad o'zgarishi (%)	Sof foyda o'zgarishi (%)
2019-2020	8.33	5.71	10.00	10.00
2020-2021	7.69	8.11	13.64	36.36
2021-2022	14.29	12.50	12.00	16.67
2022-2023	12.50	11.11	14.29	14.29

Manba: korxona ma'lumotlaridan foydalanib muallif tomonidan tuzilgan.

❖ **Ishchi Kapital:** Ishchi kapital 2019 yildan 2023 yilgacha 250 million so'mdan 400 million so'mga oshdi. Bu o'sish, kompaniyaning operatsion faoliyatini davom ettirish va rivojlantirish uchun zarur bo'lgan mablag'larni ko'paytiradi. Ishchi kapitalning ortishi korxonaning moliyaviy mustahkamligini ham ta'minlaydi.

❖ **Daromad va Sof Foyda:** «Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning daromadi 2019 yilda 1,000 million so'mdan 2023 yilga kelib 1,600 million so'mga oshdi, bu 60% o'sishni anglatadi. Sof foyda ham bir xil davrda 200 million so'mdan 400 million so'mgacha ko'tarilib, 100% o'sishga erishdi. Bu kompaniyaning samaradorligini oshirishda va foydani ko'paytirishda ijobiy natijalar berayotganini ko'rsatadi.

❖ **O'zgarishlar tahlili:** Har yili joriy aktivlar va daromad ko'rsatkichlari o'zgarishi ijobiy, lekin joriy majburiyatlarning o'sishi ko'rsatilayotgan daromad va sof foydadan pastroq bo'lishi muhim. Bu kompaniyaning operatsion samaradorligini va moliyaviy barqarorligini yanada oshirish uchun qulay sharoitlar yaratadi. «Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning 2019-2023 yillarga oid moliyaviy tahlili kompaniyaning moliyaviy holatini, operatsion samaradorligini va rivojlanish istiqbollarini o'rganishga imkon berdi.

Tahlil natijalari ko'rsatadiki, Aksiyadorlik jamiyati joriy aktivlar va daromad ko'rsatkichlari bo'yicha barqaror o'sish sur'atlariga erishgan, bu esa uning iqtisodiy faoliyatidagi ijobiy tendentsiyalarni aks ettiradi. Joriy aktivlarning 50% ga oshishi va daromadning 60% ga ko'tarilishi, kompaniyaning raqobatbardoshligini va moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Kompaniyaning likvidlik koeffitsientining oshishi, joriy majburiyatlarni qoplash qobiliyatining yuqoriligini ko'rsatadi, bu esa moliyaviy risklarni kamaytiradi. Ishchi kapitalning ortishi, «Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning operatsion faoliyatini rivojlantirish va o'z majburiyatlarini vaqtida bajarish imkoniyatini oshiradi. Shuningdek, sof foydaning ko'payishi, kompaniyaning samaradorligini yanada oshiradi va investitsiya imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu tahlil asosida, «Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning kelgusida o'sish uchun ijobiy sharoitlari mavjud bo'lib, kompaniya o'z faoliyatini yanada diversifikatsiya qilish va yangi bozorlarni zabt etish imkoniyatlariga ega. Umuman olganda, «Uzmaxsusmontajqurilish» AJ moliyaviy ko'rsatkichlari ijobiy tendentsiyalarni ko'rsatadi, bu esa kompaniyaning kelajakdagi muvaffaqiyatlari uchun mustahkam asos yaratadi. Moliyaviy barqarorlik va samaradorlikni ta'minlash, kompaniyaning uzoq muddatli maqsadlari va strategik rivojlanish rejalarini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Ushbu moliyaviy tahlil «Uzmaxsusmontajqurilish» AJ ning barqaror rivojlanishi va moliyaviy holatining mustahkamligini ko'rsatadi. Olingan natijalar kompaniyaning kelgusida raqobatbardoshligini saqlash va yanada rivojlanishiga yordam beradi. Joriy majburiyatlar hisobining tahlili moliyaviy ko'rsatkichlarni hisoblash va ularni tahlil qilish uchun turli formulalardan foydalanishni talab etadi. Birinchidan likvidlik koeffitsienti joriy majburiyatlarni qoplash qobiliyatini o'lchaydi. U quyidagi formulada ifodalanadi.

$$\text{Likvidlik koeffitsienti} = \frac{\text{Joriy aktivlar}}{\text{Joriy majburiyatlar}}$$

Bu koeffitsient 1 dan yuqori bo'lishi kerak, bu joriy aktivlar joriy majburiyatlarni qoplash uchun yetarli ekanligini anglatadi.

Ikkinchidan qarz qoplash koeffitsienti. Ushbu koeffitsient korxonaning qarzlarini qoplash qobiliyatini ko'rsatadi.

$$\text{Qarz qoplash koeffitsienti} = \frac{\text{Joriy aktivlar} - \text{Zaxiralar}}{\text{Joriy majburiyatlar}}$$

Bu koeffitsient zaxiralarni chiqarib tashlash orqali qilingan hisob-kitobdir, chunki zaxiralar ko'pincha tezda naqd pulga aylantirilmaydi.

Uchinchidan ishchi kapital joriy majburiyatlar va joriy aktivlar o'rtasidagi farqni ifodalaydi va korxonaning operatsion faoliyatida muhim ahamiyatga ega.

$$\text{Ishchi kapital} = \text{Joriy aktivlar} - \text{Joriy majburiyatlar}$$

Ishchi kapitalning ijobiy qiymati korxonaning operatsion faoliyatini davom ettirish uchun zarur mablag'ga ega ekanligini ko'rsatadi.

To'rtinchidan Joriy majburiyatlarning qarz to'lov muddatlarini tahlil qilish uchun quyidagi formula ishlatiladi.

$$\text{O'rtacha to'lov muddatlari} = \frac{\text{Yil davomida to'langan majburiyatlar}}{\text{O'rtacha joriy majburiyatlar}} \times 365$$

Bu formula joriy majburiyatlar bo'yicha to'lovlarning o'rtacha muddatini ko'rsatadi va korxonaning naqd pul oqimini rejalashtirishda yordam beradi.

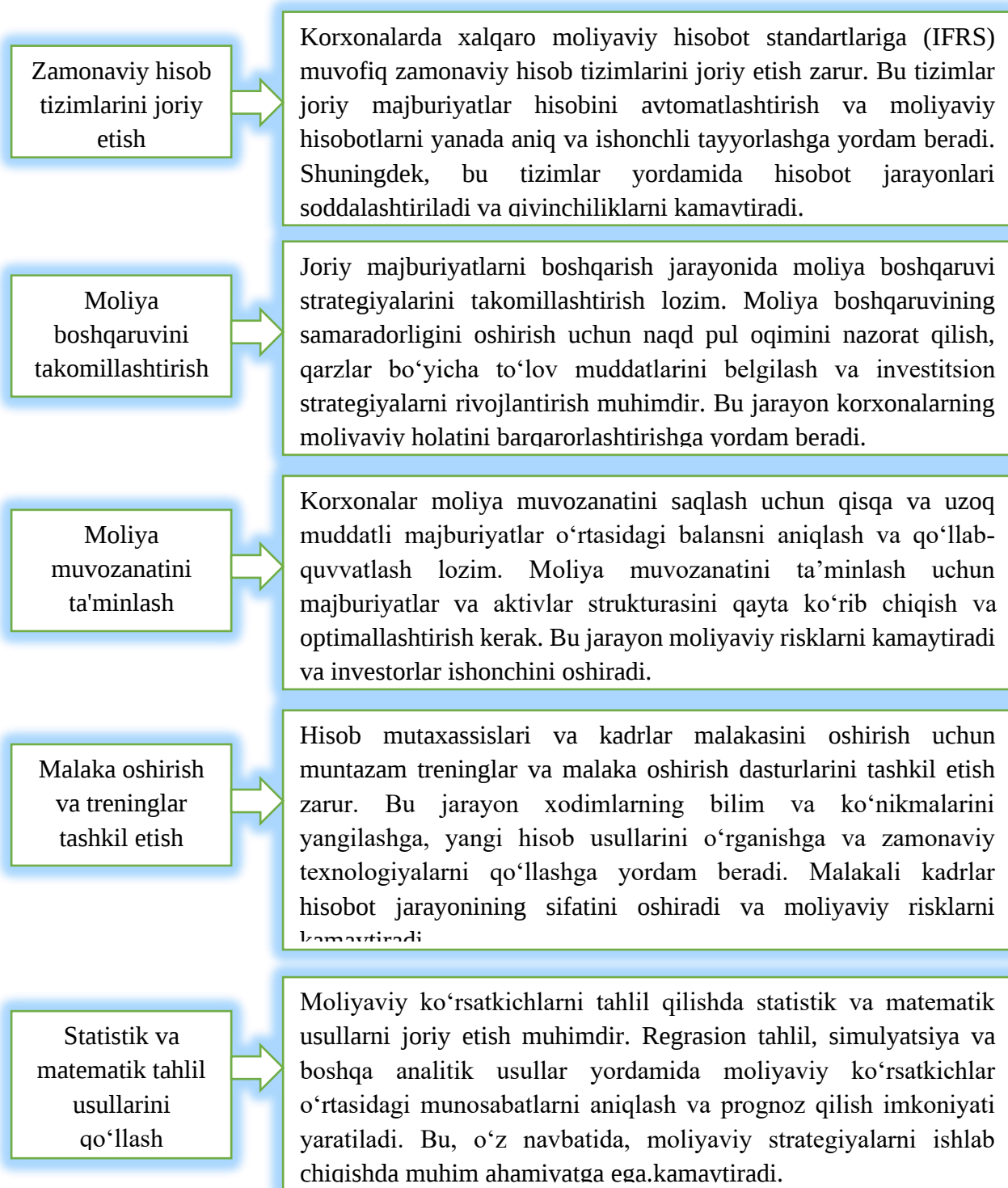
Beshinchidan Moliyaviy muvozanatning tahlili uchun joriy majburiyatlarning strukturasi va taqsimlanishi muhim hisoblanadi. Ushbu tahlil uchun quyidagi ko'rsatkichlar ishlatiladi:

$$\text{Moliyaviy muvozanat koeffitsienti} = \frac{\text{Uzoq muddatli majburiyatlar}}{\text{Uzoq muddatli aktivlar}} \text{ va } \frac{\text{Qisqa muddatli majburiyatlar}}{\text{Qisqa muddatli aktivlar}}$$

Bu koeffitsientlar moliyaviy muvozanatni baholashda va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda yordam beradi.

Ushbu formulalar korxonalar uchun moliyaviy tahlil jarayonini soddalashtiradi va moliyaviy ko'rsatkichlar orqali joriy majburiyatlar holatini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Matematik tahlil yordamida korxonalar o'z moliyaviy faoliyatlarini boshqarish va prognoz qilishda yanada samarali qarorlar qabul qilishlari mumkin.

Joriy majburiyatlar hisobi va tahlilidagi muammolarni hal qilish uchun bir qator samarali yechimlar mavjud. Ushbu yechimlar moliyaviy holatni yaxshilash, hisob jarayonlarini soddalashtirish va korxonalar faoliyatini barqarorlashtirishga qaratilgan. Quyida keltirilgan rasmda muammolarni bartaraf etishga yordam beradi.

1-rasm. Joriy majburiyatlar hisobi va tahlilidagi muammolarni yechish bosqichlari

Manba: muallif ishlanmasi.

Joriy majburiyatlar hisobini va tahlilini o'rganish jarayonida ko'plab muhim natijalar hosil bo'ldi.

➤ Moliyaviy ko'rsatkichlarning izchil tahlili, korxonaning joriy majburiyatlarini qoplash qobiliyatini baholashda muhim rol o'ynaydi. Likvidlik koeffitsienti orqali korxonaning joriy aktivlarining joriy majburiyatlarga nisbati aniqlanib, moliyaviy barqarorlik va operatsion samaradorlik darajasi belgilandi. O'rganilgan natijalar shuni ko'rsatdiki, likvidlik koeffitsienti 1 dan yuqori bo'lishi korxonaning moliyaviy holatining barqarorligini anglatadi.

➤ Ishchi kapitalni hisoblash jarayoni, joriy majburiyatlar va joriy aktivlar o'rtasidagi munosabatlarni chuqur o'rganish imkonini berdi. Ishchi kapitalning ijobiy qiymati korxonaning operatsion faoliyatini samarali amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag'lar mavjudligini ko'rsatdi. Natijalar shuni tasdiqladiki, ishchi kapitalning pasayishi korxonaning naqd pul oqimiga salbiy ta'sir ko'rsatishi va moliyaviy qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin.

➤ Kadrlar malakasi va ularning hisoblash usullarini zamonaviylashtirish zarurligi natijalarda ochiq ko'rinadi. Korxonalar malakali mutaxassislariga ega bo'lishi, hisoblash jarayonlarini avtomatlashtirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishi lozim. Bunda, malaka oshirish dasturlarini joriy etish, xodimlarning bilim va ko'nikmalarini yangilash muhim ahamiyatga ega.

➤ Joriy majburiyatlar hisobi va tahlilida statistik va matematik usullarni qo'llash natijalari muhim ahamiyat kasb etadi. Statistik tahlil yordamida moliyaviy ko'rsatkichlar bo'yicha tendensiyalar aniqlanib, prognoz qilish jarayoni soddalashtirildi. Regrasion tahlil yordamida joriy majburiyatlar va boshqa moliyaviy ko'rsatkichlar o'rtasidagi munosabatlar o'rganildi va strategik rejalashtirishda foydali natijalar olish imkoni yaratildi.

➤ Moliyaviy muvozanatning tahlili joriy majburiyatlar va uzoq muddatli majburiyatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash zarurligini ko'rsatdi. Bu muvozanatni saqlash korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi va investorlar ishonchini oshiradi. Moliyaviy muvozanatning buzilishi esa risklarni oshiradi va moliyaviy qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

Natijada, joriy majburiyatlar hisobi va tahlilini takomillashtirish uchun kompleks yondashuv zarur. Bu yondashuv, korxonalarga moliyaviy hisobotlarining aniqligini oshirish, risklarni kamaytirish va investorlar ishonchini qozonish imkonini beradi. Shu bilan birga, joriy majburiyatlarni boshqarish jarayonida yuqorida keltirilgan natijalarning barchasi korxonalar uchun moliyaviy barqarorlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa va takliflar.

Joriy majburiyatlar hisobi va tahlili "Uzmaxsusmontajqurilish" AJ ning moliyaviy barqarorligini, operatsion samaradorligini va iqtisodiy rivojlanishining muhim omillaridan biridir. Joriy majburiyatlar kompaniyaning qisqa muddatli moliyaviy majburiyatlarini anglatib, ularni samarali boshqarish va tahlil qilish, o'z vaqtida to'lovlarni amalga oshirish imkoniyatini ta'minlaydi.

Tahlil jarayonida joriy majburiyatlarning o'sishi va ularning aktivlarga nisbati muhim hisoblanadi. Joriy majburiyatlarning ortishi, agar u joriy aktivlarning o'sishiga nisbatan sekinroq bo'lsa, kompaniyaning likvidlik koeffitsientining yaxshilanishiga olib keladi. Bu esa kompaniya uchun xarajatlarni qoplash va investitsiyalarni amalga oshirish imkoniyatini kengaytiradi. Shuningdek, joriy majburiyatlar hisobini takomillashtirish, kompaniyaning moliyaviy risklarini boshqarishda va xarajatlarni nazorat qilishda yordam beradi.

Takomillashtirish uchun, joriy majburiyatlar hisobini aniq va shaffof boshqarish, ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytirish, shuningdek, moliyaviy tahlil jarayonlariga zamonaviy usullarni joriy etish zarur. Bunda, joriy majburiyatlarning tuzilishi, o'zgarishi va ta'sirini aniqlash uchun zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, xarajatlarni optimallashtirish va mablag'larni samarali taqsimlash kabi strategiyalarni ishlab chiqish muhimdir.

Umuman olganda, joriy majburiyatlar hisobi va tahlilini takomillashtirish, "Uzmaxsusmontajqurilish" AJ ning moliyaviy salohiyatini oshirish, operatsion samaradorlikni ta'minlash va uzoq muddatli raqobatbardoshligini saqlab qolish uchun zarurdir. Bu, kompaniyaning kelgusi rivojlanish strategiyalarini amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Adabiyotlar /Jumepamypa/Reference:

Barth M. (2021) *Global Standards for Asset and Liability Measurement: Enhancing Reliability in Financial Statements*. *Accounting Horizons*. 35(2), 147-164.

Eshov T. (2021) *O'zbekistonda xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini joriy etish va majburiyatlar hisobi masalalari*. Toshkent: Toshkent Moliya Instituti Nashriyoti. -145-bet.

Grey S., Simnett R. (2021) *Sustainability and Long-term Financial Reporting: Managing Current and Non-current Liabilities*. *Journal of Accounting and Public Policy*. 40(3), 102-115.

Heidhues E., Patel C. (2022) *Accounting and Culture: Implications for International Financial Reporting*. Palgrave Macmillan.

Houghton K. (2023) *Digital Transformation in Financial Accounting: Implications for Reporting Accuracy and Efficiency*. *Accounting and Business Research*. 52(2), 211-230.

Qurbonova G. (2023) *Moliyaviy hisobotlarda majburiyatlarni avtomatlashtirish va ishonchlilikni oshirish usullari*. Toshkent: Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Nashriyoti. -98-bet.

Raximov Sh. (2022) *Moliyaviy boshqaruv va korxona majburiyatlarini samarali boshqarish usullari*. Toshkent: O'zbekiston Iqtisodiyot va Biznes Akademiyasi Nashriyoti. -112-bet.

Tarca A. (2020) *International Financial Reporting Standards and Financial Stability: A Global Perspective*. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. 29(1), 43-56.

To'xtayev A. (2021) *Xalqaro va milliy hisob tizimlarini uyg'unlashtirish orqali moliyaviy tahlil samaradorligini oshirish*. Samarqand: Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti Nashriyoti. -156-bet.

Walton P. (2021) *The Role of IFRS in Financial Reporting and Transparency*. Routledge.